

СЕКЦІЯ 1. МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ

УДК

М.Б. Колісник, І.Б. Окіпний к.т.н., доцент

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ДЕФОРМУВАННЯ СТЕРЖНЯ ІЗ СПЛАВУ З ПАМ'ЯТТЮ ФОРМИ (СПФ) ПІД ДІЮ ЦИКЛІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

M.B. Kolisnyk, I.B. Okipnyi Ph.D., associate professor

MATHEMATICAL MODEL OF DEFORMATION OF A SHAPE MEMORY ALLOY ROD UNDER CYCLIC LOADING

У елементах конструкцій, які піддаються інтенсивній дії циклічних навантажень, все частіше виникає проблема з надійністю та міцністю при довготривалій експлуатації. Вирішити цю проблему можна за допомогою демпфуючих пристроїв з використанням у них сплавів з пам'яттю форми (СПФ), завдяки своїм функціональним властивостям [1,2]. При високих температурах сплави з пам'яттю форми мають первинну впорядковану фазу аустеніту, який при охолодженні переходить в менш впорядковану фазу мартенситу. Зазвичай демпфери експлуатуються в конструкціях, що зазнають впливу вібрацій, коливань, резонансу та інших циклічних навантажень, що нейтралізуються завдяки ефекту псевдопружності і високої здатності до дисипації енергії [3].

Математична модель деформування стержня із сплавом з пам'яттю форми (СПФ) під дію циклічного навантаження може бути описана з використанням закону деформування та закону поведінки матеріалу. Одним із можливих підходів є використання моделі «двофазного» матеріалу для СПФ. Розглянемо циклічно навантажений стержень. Нехай x – вісь стержня, $u(x, t)$ – деформація в точці x на момент часу t . Матеріал сплаву розглядається як комбінація аустенітної (u_a) та мартенситної (u_m) фаз. Загальне зміщення може бути виражене як вагова сума цих фаз:

$$u(x, t) = f(t)u_a(x) + [1 - f(t)]u_m(x)$$

де $f(t)$ - функція, яка відображає відносну кількість аустенітної та мартенситної фаз у матеріалі, яка може залежати від температури, напруження та інших факторів.

Використовуючи закони поведінки матеріалу, можна записати умови рівноваги та рівня деформації для обох фаз.

$$\rho \frac{\partial^2 u_a}{\partial t^2} = \frac{\partial}{\partial x} \left(G_a \frac{\partial u_a}{\partial x} \right) + \frac{\partial}{\partial x} \left(E_a \frac{\partial^2 u_a}{\partial x^2} \right),$$
$$\rho \frac{\partial^2 u_m}{\partial t^2} = \frac{\partial}{\partial x} \left(G_m \frac{\partial u_m}{\partial x} \right) + \frac{\partial}{\partial x} \left(E_m \frac{\partial^2 u_m}{\partial x^2} \right),$$

де ρ – щільність, G – модуль зсуву, E – модуль пружності.

Математична модель надає інструмент для розуміння динаміки деформацій та фазових переходів у стержні із СПФ матеріалу під дією циклічного навантаження. Це може бути важливим для проектування та оптимізації використання СПФ у різних галузях, включаючи медицину, авіацію, будівництво та ін.

Література

1. Р. Ясній, М. Колісник, О. Конончук, В. Іасній. Calculation of constructive parameters of SMA damper. Scientific Journal of the TNTU, Vol. 88, 2017, №4, Pages 7–15.

2. П. Ясній, М. Колісник, В. Ясній. Демпфуючий пристрій для транспортування довгомірних конструкцій. Патент на корисну модель № 127411 Україна МПК F16F 7/12; опубл. 25.07.2018, Бюл. № 14. 2018.

3. В. Ясній, Р. Юнга. Фазові перетворення та механічні властивості сплаву нітинол з пам'яттю форми. ФХММ, Том 54, №3, 2018, с. 107-111.